

*Teeman toimittaja Anne Kovalainen, teeman toimittaja Seppo Poutanen
& Monika von Bonsdorff*

Digitalisaatio ja alustatyö – iskusanoista monitasoisten ilmiöiden tutkimukseen

Tämä Työelämän tutkimus -lehden teemanumero käsittelee digitalisaatiota alustatalouden muodossa sekä työelämän muutosta. Teemanumero julkaistaan yhteistyössä WORK2017-konferenssin, Turun yliopiston kauppakorkeakoulun, Turun työtieteiden keskuksen ja Työelämän tutkimusyhdistyksen kanssa. Tavoitteena oli kerätä yhteen eri tieteenalojen työelämä-tutkimusta, jossa alustataloutta tarkastellaan erilaisten teorioiden, tutkimusmenetelmien ja aineistojen valossa.

Teeman aihepiiri on hyvin ajankohtainen, sillä meneillään oleva digitalisaatiokehitys muuttaa työn tekemisen tapoja, sisältöjä, työn järjestämistä, yritysten ja julkisen sektorin tarvitsemää työtä ja niin muodoin myös työmarkkinoiden toimintaa. Yhtä mieltä tutkimus on siitä, että työ muuttuu, mutta muutoksen sisällöistä, merkityksistä, tahdista ja vaikutuksista ollaan erimielisiä.

Kysymykset työelämässä vaikuttavista merkittävistä voimista, kuten teknologian tuottamista muutoksista työssä ja työtehtävissä, sekä työelämää ja työmarkkinoita laajemmin muuttavista merkityksistä, ovat entistä keskeisempiä useastakin syystä. Tutkimukselliset syyt, mutta myös työelämää säätelevät politiikat ja lainsäädännön muutokset, vaativat uudentyypin työn logiikan tutkimusta ja ymmärtämistä. On myös hyvä yleisemmin pohtia sitä, syntyykö digitalisaation

myötä työelämässä ja yhteiskunnassa uusia ja-koja iän, sukupuolen, osaamispääoman ja hankitun koulutuksen suhteen. Lisäksi on tärkeää tarkastella sitä, miten näitä mahdollisia uusia eroja voidaan politiikan keinoin estää tai lieventää.

Osa tämän Työelämän tutkimus -lehden artikkeleista juontaa juurensa WORK2017-konferenssin esitelmiin. Konferenssissa pohdittiin sitä, millaista työ on digitaalisessa tulevaisuudessa ja alustataloudessa, jossa alustat ovat yhä useammin työmahdollisuuksien ja -tilaisuuksien järjestämisen tapa. Digitalisaatio ja alustatalous ovatkin tämän päivän kaksi iskusanaa, joihin kiteytyvät yhtä lailla globaalin talouden vaikutukset työelämään ja sen rakentumiseen kuin myös alustayritysten toimintalogiikkaan ja alustatyön ansaintalogiikkaan liittyvät muutokset.

Siinä missä digitalisaatio on läsnä ja vaikuttaa lähes kaikkien työhön monin eri tavoin, on alustataloudessa tehtävän työn merkitys vielä osittain hämärän peitossa. Suomessa – ja myös Euroopassa – on vielä varsin vähän työntekijöitä, joiden pääasiallinen toimeentulo koostuu oman työn ja osaamisen myymisestä alustojen kautta. Mm. Eurofoundin (2018) ja omien tutkimustemme (Pajarinen ym. 2018) mukaan alustatyö on toistaiseksi vielä harvoin oman asiantuntemuksen ja osaamisen itse-näistä myymistä globaaleilla markkinoilla,

mutta enenevässä määrin alustatyö sisältää digitaalisten alustojen välittämiä paikallisia työtehtäviä. Alustatyössä kysymys työstä ja sen itsenäisyydestä tiivistyy rajankäyntiin työntekijä-aseman ja yrittäjä-aseman välillä. Siirtymä työntekijästä yrittäjäksi oletetaan usein melko suoraviivaiseksi yrittäjämäisen toiminnan jatkumoksi, mutta mm. alustatyötä koskevat kansainväliset tutkimukset osoittavat, että näin on harvoin asianlaita. Yrittäjätyöhön useimmiten liitetyt itsenäisyyden ja oman osaamisen konseptoinnin ideat sopivat varsin huonosti kuvaamaan alustatyön sitovuutta, epävarmuutta ja epätasapainoista markkinatilannetta työn myymisessä. Useiden tutkimusten (mm. Eurofound 2018) mukaan suurin osa alustoilla työtä tekevästä pitää itseään työntekijänä ja vain harva ajattelee olevansa yrittäjä. Nämä tutkimustulokset vahvistavat osaltaan sitä eurooppalaista kuvaa, jossa alustatyö on varsin kahtiajakautunutta ns. vahvoihin professioihin ja heikon tai kapean osaamispotentiaalain työntekijöihin. Tämä eurooppalainen kuva ei kuitenkaan ole globaalisti koko kuva alustatyöstä. On arvioitu, että USA:ssa 24% työssäkäyvistä väestöstä ansaitsee lisätuloja alustoilla, joko myymällä palveluita tai tavaroita (pääoma-alustat), tai omaa asiantuntemustaan (työvoima-alustat) (Pew Research Center Report 2016). Aihetta vertailevasta näkökulmasta tarkastelevaa tutkimusta tarvitaan siis edelleen.

Työ luo edelleenkin keskeisen perustan yksilön sosiaaliselle identiteetille ja Durkheimia mukailen, ankkuroi meidät maailmaan. Entä mahdollistaako digitaalisuuden kasvava merkitys työn muokkaamisen ja millä tahdilla? Tässä teemanumerossa digitaalisuus näyttyy positiivisena ja mahdollisuutena; ankkurina, joka lisää oman osaamisen tunnistamista, mutta myös uudentyyppisiä haasteita asettavana ilmiönä. Sen tutkiminen, missä määrin alustatalous synnyttää uusia työpaikkoja ja missä määrin se hävittää niitä, on haasteellista, mutta antaa käsitystä tapahtumassa olevasta ammattien muuntumisesta.

Teemanumeron monipuolisista artikkeleista käy ilmi, ettei ole vain yhtä tapaa kuvata digitalisaatiota ja työhön liittyviä haasteita digitalisaatiossa. Samalla tavalla lienee selvä, ettei alustataloudella ole vain yhtä muotoa tai yhtä toimintalogiikkaa, vaan näitä on useita. Aika monimutkaistaa kysymystä työn muutoksesta. Teknologiadeterminismi on jo useissa tutkimuksissa osoitettu vääräksi. Koskeeko sama kohtalo alustataloutta ja sen merkittävää asemaa tulevaisuuden taloudessa? Tulevatko tulevaisuuden työt pirstoutumaan osatehtäviksi ja suoritteiksi? Entä tuleeko kaikki työ siirtymään alustoille? Ensi elokuussa WORK2019-konferenssi nostaa esille mm. globaalin työelämän paikalliset ja kansalliset kytkennät sekä työelämän monimuotoisuuden. Abstraktien jättöaika on parhaillaan auki, jatkuen tammi-kuun puoliväliin saakka.

Käsillä oleva Työelämän tutkimus -lehden numeron artikkelien keskeisiä teemoja ovat digitalisaatio, muutos ja johtajuus. Lehden ensimmäisessä artikkelissa Seija Ollila, Harri Raisio, Pirkko Vartiainen, Juha Lindell, Hanna-Kaisa Pernaa ja Tomi Niemi tarkastelevat muutoksen pyörteissä olevia julkisia organisaatioita. He havaitsevat myönteisiä kokemuksia digitaalisten välineiden monipuolisesta käytöstä vuorovaikutuksen välineenä, vahvan halun ja motivaation oman osaamisen varmistamiseen hajautetussa organisaatiossa sekä yksilöiden aidon kyvyn ja tarpeen toimia itseohjautuvasti määrättyjen reunaehtojen toteutuessa. Mervi Hasu, Sari Käpykangas, Eveliina Saari ja Pirjo Korvela puolestaan tarkastelevat julkisen sektorin toimistotyötä tekevien kotietäytyöntekijöiden arkielämää automatisaation kynnyksellä. Tutkimus tuotti neljä erilaista tapaa käsitellä kirjottaa digitalisoidun kotietäytyön arkea ja sovittaa työ osaksi henkilön omaa elämäntalonaisuutta ja hyvinvointia. Viimeisessä artikkelissa Marianne Keyriläinen ja Hanna Sutela pureutuvat työntekijöiden kokemuksiin digitalisaatiosta. Tässä tuoreimman Työolotutkimuksen esitutkimuksen haastattelujen kautta piiryy kuva digitalisaation mukanaan

tuomista haasteista ja esimerkiksi viestintään ja esimiestyöhön liittyvistä muutoksista.

Toivotamme teille mielenkiintoisia ja antoisia lukuhetkiä lehden parissa!

Kirjallisuus

Eurofound (2018) Non-standard forms of employment: Recent trends and future prospects. Dublin: Eurofound.

Pajarinen, M., Rouvinen, P., Claussen, J., Hakanen, J., Kovalainen, A., Kretschmer, T., Poutanen S., Seifried, M. & Seppänen, L. (2018) Upworkers in Finland: Survey Results. ETLA Report No 85. [online] <URL:<https://pub.etla.fi/ETLA-Raportit-Reports-85.pdf>>. Luettu 4.11.2018.

Pew Research Center Report (2016) Gig Work, Online Selling and Home Sharing. [online] <URL: <http://www.pewinternet.org/2016/11/17/gig-work-online-selling-and-home-sharing/>>. Luettu 31.10.2018.